

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Årsmødet i Hillerød	side 3
Dansk landbrug anno 1988	side 4
Strøtanker om landbruget.....	side 5
Husdyrhold	side 7
Frederiksborg Slot	side 9

Tidsskrift for
Dansk Slægtsgaardsforening

Februar - Marts 1988
Nr. 272 - 45. årgang

Vadgården ved Nr. Nebel. Opført i 1851. I slægtens eje siden 1805.

SLÆGTSGÅRDEN
LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 3. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Landforlundvej 8, 4200 Slagelse, tlf. 03 58 40 16

Kasserer, sekretær og annoncerekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte, tlf. 02 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 808 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

«Klostergaardens», Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted, tlf. 03 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N, tlf. 01 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K, tlf. 01 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, «Kaaregaard», Badstrupvej 39, Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 09 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, «Lindegård», Tyndkærvej 7, 6823 Ansager, tlf. 05 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, «Solgaard», Toeltvej 4, Langerød, 3480 Fredensborg, tlf. 02 19 38 37
(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskreds)

(Orennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Aage Tolstrup, «Stangegaard», Skarpskadevej 6, Aarsballe, 3700 Rønne, tlf. 03 99 92 77
(Formand: Bornholm)

Gårdejer, borgmester Verner Larsen, Åbovej 17, Herlufille, 4160 Herlufmagle, tlf. 03 75 11 61

Gårdejer Meta Larsen, «Skovvang», Præstøvej 107, 4640 Fakse, tlf. 03 82 51 45
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, «Vestervang», Marrebæk Tværvvej 5, Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 03 87 73 57
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, «Mariemindes», Røjrupvej 41, 5550 Langeskov, tlf. 09 97 23 21
(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev, 6230 Rødekro, tlf. 04 66 66 97
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Hans Kloppenborg Skau, «Skovgaard», Skovgårdsvej 15, Hammelev, 6500 Vojens, tlf. 04 57 72 21
(Formand: Haderslev amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114, 6880 Tårn, tlf. 07 37 30 08

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted, 7100 Vejle, tlf. 05 86 50 21
(Formand: Vejle amt)

Gårdejer Peder Nørgaard Larsen, «St. Engesborg», Ballingvej 5, 7800 Skive, tlf. 07 52 24 85

Gårdejer Henry Slemming, Hammelevvej 23, Hammelev, 8500 Grenå, tlf. 06 32 01 99
(Formand: Århus amt)

Gårdejer Ingrid Houbak, «Gedemaalsgaard», Sakstrupvej 32, Bjergby, 9800 Hjørring, tlf. 08 97 10 36

Kredsformænd, der ikke er medlem af hovedbestyrelsen:

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25, 6830 Nr. Nebel, tlf. 05 28 81 14
(Formand: Ribe amtskreds)

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern, tlf. 07 36 20 74
(Formand: Ringkøbing amt)

Gårdejer A. C. Winther Hansen, «Trillebakkegård», Grydsted, 9249 Nibe, tlf. 08 35 16 03
(Formand: Himmerlandskreds)

Gårdejer Peter Bentzen, «Torngaardsmindes», Torngaardsvvej 15, 9440 Aabybro, tlf. 08 24 11 87
(Formand: Nordjyllandskreds)

Nr. 273 udkommer omkring 20. april. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 15. marts.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 03 54 52 65

Er vi blevet en nation af småklynkere?

Badstrup ultimo januar

Endnu er det mørkt udenfor, men jeg ved fra i går, at erantis og vintergækker står i fuldt flor overalt i haven, og mange andre af forårsbebuderne bryder frem i alle hjørner.

Vi har haft den vådeste januar nogensinde, med dobbelt så meget regn som i et normal-år, og næsten uden frost.

Dette medførte store avisoverskrifter, gående ud på at nu led landbruget store tab ved opbevaring af roerne, idet spiringen var meget kraftig i det milde vejr. Det er naturligvis rigtigt, men det kommer næppe som nogen stor overraskelse for de landmænd, der har roerne.

Andre alvorlige miner kom frem, da det oplystes, at den megen væde bevirkede øget udvaskning af nitrat, og at landskontoret blev forsinket med prognosen for kvælstofbehovet for den kommende vækstperiode.

Disse og andre bekymringer kan nationen spare sig. Landbruget er vant til det skiftende vejrlig, og det skal vi nok leve med.

De problemer landbruget har i dag kan ikke løses med lidt medynk i aviserne omkring hverdagsproblemerne, men kun ved at folketingets partier på tværs af almindelige trakasserier, sætter sig sammen og udformer en landbrugspolitik, der peger frem til årtusindskiftet. Den nugældende landbrugslov tager mest hensyn til fritidslandbrugere og deltidsbrugere. Det synes jeg er godt, men det er urimeligt, at lovgivningen lægger så stramme bånd på de landmænd, der har valgt erhvervet som et levebrød. Gennem de sidste 50 år har landbruget gennemgået en strukturtilpasning, og den vil fortsætte i mange år endnu. Om vi kan lide udviklingen eller ej, er ligegyldigt, men vi kan ikke stoppe den, og det må lovgivningen tage højde for.

Vores politiske system er ude i barskt vejr i disse måneder. Folketinget er skruet sammen på en måde, der gør det næsten uarbejdsdygtigt. Alligevel skal landet regeres, og jeg mener fortsat, at den nuværende borgerlige regering er den bedste mulighed i situationen.

Vi hører næsten dagligt, at nogle af regeringspartierne kandidater slår til lyd for at man skal forlade regeringen, og overlade ansvaret til Svend Auken. Jeg skal gerne medgive, at rent partitaktisk er det lettere at være i opposition, men politik er at ville søge indflydelse, og i dansk politik får man kun indflydelse, hvis man vil gå på kompromis.

Jeg forstår godt de frustrationer, der kan opstå i partierne, når man ikke kan få sine markante synspunkter gennemført, men har man helt overvejet konsekvenserne af at løbe af pladsen.

Ønsker man Svend Auken i statsministerens stol, og Gert Petersen i udenrigsministerens stol. Hvad med Mogens Lykketoft i finansministeriet, og Helle Degn i undervisningsministeriet. Skal vi tage et par stykker til. Kunne vi tænke os Steen Gade i landbrugsministeriet eller Dorthe Bennedsen i miljøministeriet? Nej vel!

Tiden er inde til at vi stopper klynkeriet, og ser fremad til et nyt forår med alle de udfordringer det måtte give os.

Carl Martin Christensen

Vedtægter

Med dette nummer følger side 11 og 12 et revideret sæt vedtægter for Dansk Slægtsgårdsforening, som det blev vedtaget på Samsø i 1987.

Vedtægterne er trykt således, at de er til at klippe ud, og folder man arket én gang, har man et lille hæfte.

Tillykke til Inger M. Hansen

Af Dansk Slægtsgårdsforenings næstformand, gdr. Peter Møller Frifelt

Den 4. februar rundede en betydningsfuld person i Dansk Slægtsgårdsforening femti! Ordet betydningsfuld er i denne forbindelse ikke nogen overdrivelse, og der er tale om Slægtsgårdsforeningens kasserer og sekretær fru Inger M. Hansen.

Det er snart en lang årrække siden daværende formand Chr. R. Christensen knyttede den unge sparekasseassistent til foreningen, for at varetage økonomi og administration.

Den unge sparekasseassistent var iøvrigt Chr. R. Christensens datter, så han var bevidst, at det sikrede foreningens økonomi og administration lang tid fremover. Det har sikkert også strejft Chr. R. Christensens tanker, at datteren fra slægtsgården »Kaaregaard«, ville befinde sig vel blandt slægtsgårdsfolk, hvilket nok også er tilfældet. I hvert fald har det glædet mange af foreningens medlemmer, at se hende møde op, ikke blot som kasserer, men også som privat, med mand og børn til årsmøderne år efter år, og der træffe venner, der sætter pris på den rolige og uhøjtidelige måde, hun klarer det store arbejde det er, at få alt til at fungere, f. eks. transport, indkvartering, bespisning m. m. til 200-300 mennesker.

En grund til at alt fungerer så perfekt, skyldes sikkert, at Inger M. Hansens mand, Henning Hansen, deler sin kones interesse for Slægtsgårdsforeningen, og tager del i det arbejdspress, der er indimellem.

For foreningens formænd og hovedbestyrelsesmedlemmer, har årene med Inger M. Hansen som kasserer og sekretær, været en tid med tryk bevidsthed om, at alt fungerer perfekt, og hun tilkommer også en del af æren for, at foreningen er så velkonsolideret, som tilfældet er.

Hendes motto kunne udmærket være: »Intet problem er større, end det kan løses, og intet problem er for lille til ikke at blive løst«.

Så der er al mulig grund til at ønske »fødselsdagsbarnet« til lykke med mærkedagen, og ønsker for fremtiden må ganske selvfølgelig være, at hun må få mange gode år fremover i arbejdet for Dansk Slægtsgårdsforening!

Peder Frifelt Møller

Årsmødet i Hillerød 28.-29. maj 1988

Orientering ved gårdejer Vagn Mathiasen, formand for den arrangerende kreds – Nordsjællandskredsen

Årsmødet vil i år være præget af det forestående 200 års jubilæum for stavnsbåndsløsningen, som fik en afgørende betydning for hele det danske folk og for demokratiet i Danmark.

Årsmødet finder sted i Hillerødhallen lørdag den 28. maj.

Slægtsgårdsforeningen har af Sparekassen SDS fået skænket 10.000 kr. til messingplader, der skal uddeles til de 15 gårde, der ved en højtidelighed den 15. august 1788 på Frederiksborg Slot overgik til arvefæste. Messingpladerne vil på årsmødet blive overrakt de nuværende ejere af gårdene.

Søndagsudflugten starter i Slotskirken. Herefter modtages vi af museumsdirektøren i Riddersalen.

Udflugten fortsætter med besøg ved Reventlowstøtten i slottsparken.

Efter en køretur i det skønne Nordsjælland spiser vi frokost i landevejskroen i Ganløse. Turen går herefter gennem Mølleålen til Nationalmuseets afdeling i Brede, hvor der er en udstilling om stavnsbåndsløsningen.

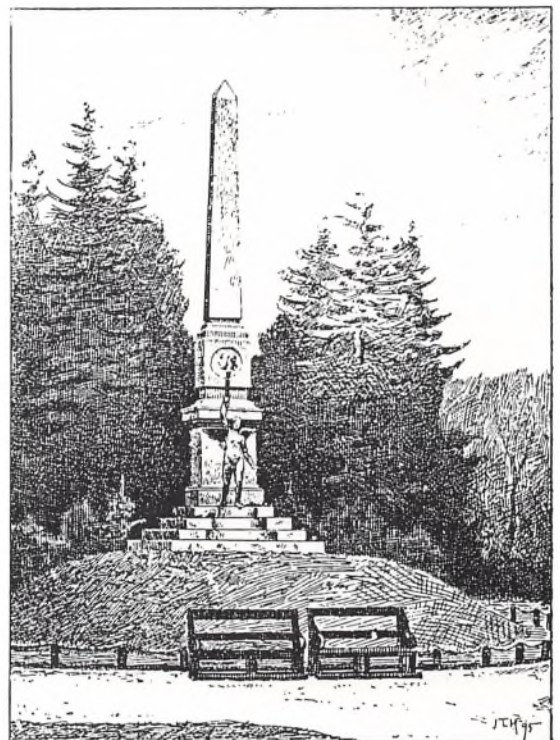
Brede var tidligere en stor fabrik i meget smukke omgivelser ved Mølleåen.

Fra Brede kører vi til Øresundskysten og følger Strandvejen til vi drejer mod Hørsholm, hvor turen slutter ved det tidligere Hirschholm slot, som blev revet ned efter Struensees affære med dronning Caroline Mathilde.

I slottsparken lod enkedronning Sophie Magdalene i 1766 rejse en støtte til minde om hendes fætter – greve Chr. Günther Stolberg, som afskaffede hoveriet på Hirschholm Slot i 1746.

Busserne kører herfra til Hillerød for at deltagerne kan begynde hjemturen.

Vagn Mathiasen

Reventlow-Monumentet i Frederiksborg Slotshave.

Dansk landbrug anno 1988

Formanden for Ringstedegnens Landboforening, godsejer P. Hansen-Nord, Adamshøj, analyserer her landbrugets forhold og peger på en løsning.

Lad mig forsøge ved hjælp af lidt fortid, nutid og fremtid – rent subjektivt forstås – at give mine vurderinger og svar på følgende interessante spørgsmål.

1. Hvordan ser fødevaremængderne ud udenfor EF?
2. Hvad vil EF med landmændene?
3. Hvad må og kan den danske landmand?

Vi starter med U-landene udenfor EF, og her har de fleste regeringer indset, at den industrialiseringsdrøm, som man satsede stærkt på for 10 år siden, var en for stor kulturomvæltning for deres befolkninger, samtidig med at de betalingsdygtige I-lande ikke var tilfreds med kvaliteten og iøvrigt selv ønskede den værditilvækst, der lå i forarbejdning af råstofferne. I denne industrisatsning opdagede man pludselig, at man glemte den indenlandske fødevareproduktion af traditionelle fødevarer og måtte kompensere dette med køb eller byttehandel med råstoffer på det internationale fødevaremarked. Og så var man pludselig endnu dårligere stillet end dengang, man nationalt legede byttebytte-købmand.

Mange af disse U-lande har derfor ændret deres politik og satser nu lige så meget på et andet råstof, som de allesammen er i besiddelse af – nemlig landbrugsjorden. De har altså måttet sande mundheldet »Giv folket brød og skuespil« for at få dem til at holde op med at slå på hinanden og give deres lande den indre struktur, der skal til, før de begynder at spise kirsebær med I-landene.

Denne fornuftige politik har desværre den kedelige effekt, at købere, der kan betale fødevarerne på verdensmarkedet, forsvinder med en hastighed, som overrasker alle. Tidligere netto-købere optræder i dag som nettoeksportører, kun russerne, der ikke har været selvforsynende med fødevarer siden revolutionen i 1917, har et pænt importbehov; men det kan naturligvis hurtigt ændre sig med åbenhed og reformer.

Når vi ser på I-landene udenfor EF som USA, Canada, New Zealand og Australien – ja så er disse jo store – meget store nettoeksportører af fødevarer. Dette lagt sammen med EF's overskudsproduktion, der også forsøges afsat samme vej, giver et katastrofalt stort udbud til færre og færre købere, således at det ender i den helt store pengekasse konkurrence mellem udbydere nationernes økonomiske vilje, lyst og formåen. Det er derfor, vi ser nogle verdensmarkedspriser, som ikke relaterer sig til produktionsomkostningerne. Og her tager jeg så et lille smut hjem til EF og Danmark for at kommentere braklægningsforslaget og DDL's holdning, når vi overordnet siger: »At det hjælper som en skrædder et vist sted« på verdensmarkedsprisen, hvis EF ensidigt braklægger jord, og de andre ikke foretager sig noget tilsvarende. Vi er enige om, at udbuddet skal ned; men alle (især de store) skal deltage forholdsmæssigt på lige fod.

Tilbage i den store verden kunne man foreslå, at fødevareeksportørernes OPEC, GATT og JFAP er i denne forbindelse utilstrækkelige i deres virkefelt.

Det, der herudover cementerer den relativt håbløse situation på verdensmarkedet er, at man skal ikke undervurdere de store politiske styringsmuligheder, der ligger i et stort fødevarelager. Der er fortsat ikke nogen, der er så nemme at komme overens med, når man stiller dem et måltid mad i udsigt, som folk der er ved at dø af sult. Eller sagt mere korrekt, alle lande, der har fødevareangel er pisket til at opprioritere dette problem fremfor alt andet for at undgå indenrigspolitiske tumulter. Selv om verdens fødevarelagre er på vej ned med ca. 10% i '88 til omkring 400 mio tons svarende til ca. 3 mdr's verdensforbrug, skal lagrene ned til mindst 2 mdr's forbrug for at markedet reagerer selv-

Godsejer P. Hansen-Nord, formand for Ringstedegnens landboforening og folketingskandidat for Venstre.

regulerende med stabile priser uden statskasepenge.

Før vi når til den danske landmands muligheder, er det rimeligt at opholde sig et øjeblik i EF og vurdere EF's muligheder og især, hvad EF-landene bør gøre omkring den internationale handel med fødevarer. EF skal i GATT-regi opnå nogle tilfredsstillende aftaler med de store udbydere af fødevarer på verdensmarkedet om fælles reduktion af fødevareproduktionen. Kan dette ikke opnås, må styringsmekanismen være afgifter på importerede kornsubstitutter, indtil disse ikke længere konkurrerer med EF's egne priser. Disse priser skal desværre nok en overgang (1-3 år) sænkes med yderligere ca. 10% målt på EF's interventionspriser; men skal iøvrigt indenfor en aftalt ramme følge dollarkursen, idet tilskudets (eller restitutionsbeløbet) størrelse afhænger af denne. Men så er brøndens bund også nået. 10% prisreduktion kan klares med yderligere 5% medansvarsafgift. En detalje, der har været svær at forklare og overbevise danske landmænd om. Men finessen er den, at de 5% medansvarsafgift, landmanden bliver trukket for, ender i FEOGA's slunkne kasse og er derigennem med til at finansiere markedet i modsætning til en direkte prissænkning, som ikke ender nogen steder, men kun billiggør varerne overfor køber.

Før vi når hjem til den danske landmand, vil jeg om verdensmarkedet og EF slå fast, at det må være muligt for EF – USA – Canada – Australien og New Zealand at sætte sig ned og danne et fødevarekartel, som kan styre udbud og efterspørgsel af fødevarer på verdensmarkedet ved en kvotering af, hvor meget der må udbydes på markedet. Overskuddet skal fjernes alternativt internt; det bedste middel er braklægning, dernæst som brændsel eller værst destruktions (dumpning, nedgravning – opfyldning), og lagrene må ikke udgøre mere end en måneds forbrug.

Så er vi nået hjem til lille Danmark med ca. 88.000 selvstændige landmænd med gns. 33 ha, 10 malkekøer, 15 andre kreaturer, 11 søer, 170 svin, 50 høns, 100 kyllinger og 25 mink med et gns.-afkast efter renter på ca. kr. 50.000 for 1987/88 for at passe ovennævnte bedrift. Denne situation bliver hverken vil eller kan fort-

sætte. Halvdelen af disse 88.000 landmænd og deres bedrifter skal på en eller anden måde afvikles ud af produktionserhvervet inden for de næste 5 år. Dette er de barske realiteter, og spørgsmålet er for mig ikke hvornår, men hvordan denne slankekur kan gennemføres på værdig vis. Da Danmark jo er uregerligt og har været det i mange år, er der efterhånden skabt tradition for, at lovforslag vedrørende landbruget for mange partier på Christiansborg er signalet til, at nu skal vi have skæg og ballade og rigtigt have manifesteret vore ideologier, og når det er overstået, så nedsætter man et udvalg, som skal gennemarbejde erhvervets situation.

Den parlamentariske situation er desværre sådan, at denne fremgangsmåde er at foretrække, fordi der ikke er andre løsninger. Og det, det hele drejer sig om, er at finde et kriterium for, hvem der skal ud af erhvervet. Vi kender de 4 grupper af landmænd, der eksisterer nemlig

- 1) Høj produktivitet og høj rente
- 2) Høj produktivitet og lav rente
- 3) Lav produktivitet og høj rente
- 4) Lav produktivitet og lav rente

og dette er jo et interessant puslespil, som der kan bruges megen tid på. Men generelt må vi konstatere, at DDL m. fl. gennem mange år har brugt al deres indflydelse på at hjælpe grp. 1, og det er svært at kritisere. Men jeg ønsker alligevel denne gang, at man vil se mere nuanceret på det med mere generelle muligheder; fordi vi skal også selv pege på et kriterium for, hvem erhvervet kan undvære, og hvad vi finder værende en rimelig dumpekarakter, og det er ubehageligt.

Men hvorom alting er, så er det en vigtig forudsætning for en værdig afvikling og udtræden af erhvervet, at landbrugsloven undergår en betydelig ændring på nogle afgørende punkter, hvis fremtiden ikke skal ende i endnu mere kaos end mange landmænd oplever i øjeblikket.

P. Hansen-Nord

Slægtsgårdsrejser 1988

I fortsættelse af sidste års succesrejser arrangerer Dansk Slægtsgårdsforening i 1988 to rejser – i juni til Norge og i september til Sydslesvig.

Norgesturen finder sted i dagene 25.-29. juni og går til landets mest udprægede landbrugsdistrikt i Østfold imellem Svinesundgrænsen og Oslo.

Her vil der blive besøg på Norges landbrugshøjskole i Ås, på et veldrevet landbrug og to udflugter – til Hvaløerne og til Oslo med dets mange seværdigheder.

Selskabet skal bo i Drøbæk – Norges Hornbæk.

Høstrejsen går til Sydslesvig (midt og østområdet) med besøg de historiske steder og med ophold i Slesvig. De, der oplevede Vestturen for nogle år siden kender til værdifulde dage, som de kendes i Sydslesvig, når kyndig assistance er sikret.

I år er det Sydslesvigs forenings tidligere formand, skoleleder Ernst Vollertsen i Lysskov, som er leder af udflugterne.

Denne tur finder sted i dagene 21.-25. september.

Rejserne arrangeres af Dansk Slægtsgårdsforenings tidligere landsformand Jens P. Petersen, som man skal henvende sig til – tlf. 03 61 23.

Prisen for hver rejse er 2.950 kr. alt incl.

Reduktion for området vest for Storebælt er 50 kr. ved påstigning i Århus, Randers, Ålborg eller Frederikshavn ved Norgesturen, og reduktion ved påstigning i Odense eller Fredericia i forbindelse med høstrejsen i september.

Nærmere omtale i næste nummer af »Slægtsgården«, men tilmelding allerede nu anbefales.

J. P. P.

NB.

Slægtsgårdsforeningen indbyder alle til de to indholdsrige rejser.

Strøtanker om landbruget

Gårdejer Torp Friis Møller, Årslev, behandler i denne artikel landbrugets situation før, nu og i de kommende år.

Bl. a. mener Torp Friis Møller at landbrugets mangel på good-will i befolkningen skyldes, at der ikke i 200 år har været fødevaremangel her i landet.

For 2000 år siden var der i Danmark dårligt nok små primitive landsbyer, og der skulle gå endnu 1000 år, før hjælploven blev kendt. Denne krævede så megen trækraft, at den blev den sandsynlige årsag til oprettelsen af byfællesskabet. Det var dette fællesskab, der blev ophævet under landboreformerne i forbindelse med ophævelsen af Stavnbandet.

Da der samtidig i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet indtraf en vældig inflation som følge af Napoleonskrigene med stærkt stigende landbrugspriser, fik landbruget som helhed et stærkt skub fremad med ret så gyldne tider. Men en efterfølgende deflation efter Napoleons fald og fremkomsten af oversøiske korn til billige priser med efterfølgende statsbankerot, oplevede landbruget sin måske værste krise nogensinde. Da man endelig var kommet lidt til kræfter, kom De slesvigske Krige, og i århundredets slutning måtte man ændre til animalsk produktion, der skabte baggrunden for hele andelsbevægelsen. Herefter gik det stærkt og støt fremad, og det var netop under

de to verdenskrige, at de nordiske lande slap så forholdsvis billigt, mens det øvrige Europa to gange blev helt eller delvist knust og i hvert fald sat tilbage i udvikling, at de nordiske lande fik deres store forspring på mange områder.

Den nu stærkt stigende befolkning kunne ikke beskæftiges ved landbruget, og da samtidig handelen i byerne ekspanderede, måtte en stor del af landbefolkningen flytte ind til byerne for at søge beskæftigelse her, og det var vel snarere af nød end af lyst, og resultatet blev den begyndende industrialisering. Særlig i det sidste slægtled har denne udvikling taget fart, og resultatet er blevet, at der nu kun er få tilbage i landbruget.

Iflg. Thorkil Christensen er over 90% af den danske befolkning nu lønmodtagere eller lønmodtagerreguleret. Landbruget var altid tidligere uden nogen form for sikkerhedsnet, idet tilbud og efterspørgsel bestemte varernes pris. Ved tilslutningen af EF fik man nogen sikkerhed for prisniveauet, hvilket betød at man forlod de gamle traditioner og accepterede en vis form for

planøkonomi, ikke af lyst, men af nød. Altså er vi delvis gået over til de samme principper som det øvrige samfund, og med præcis det samme resultat. Det ene sted med arbejdsløshed, det andet med overproduktion til følge, begge på grund af manglende tilpasningsevne. Problemet omkring arbejdsløsheden betaler man uden at kny, men det er man bare ikke villig til ved overproduktionen, selv om det ligner hinanden til forveksling. Selv om EF sikrer os nogenlunde stabile priser, bestemmer det øvrige samfund vore omkostninger og herunder også vort prisniveau.

Den opståede prisklemme har landbruget søgt løst ved større produktion pr. mand, yderligere mekaniseringer i mark og stald, rationaliseringer i form af nye staldtyper, større ydelser af dyr og jord o.s.v. Kort sagt større pres på den enkelte landmand og denne har så for at kunne eksistere yderligere måttet presse sin jord og sine dyr.

I de 200 år siden 1788 har man aldrig for alvor haft fødevaremangel i Danmark, og i dette århundrede har der endda været basis for en kæmpeeksport, derfor føler danske forbrugere, at fødevarer er noget naturgivet, ligesom vand og luft. Derfor nyder landbruget ikke den good-will i befolkningen, som er mere udtalt i de andre EF-lande. Her har man nemlig i to krige været henvist til, hvad det enkelte lands landbrug kunne frembringe, og selv om der var strenge rationeringer, har man mærket sulten og set uhyre mange mennesker gå til af underernæring. Det er da også kun i overskudssamfund, at man stiller krav om særlige økologiske fødevarer. Om disse iøvrigt er bedre og sundere, er alene baseret på en trossag, for der vil næppe nogensinde kunne leveres afgørende beviser herfor. Men når der er forbrugere, der virkelig vil betale for, hvad det koster at fremstille dem, skal de selvfølgelig have dem.

Den stående miljødebat munder ud i, at mere eller mindre sekteriske bevægelser udpeger landbruget som hovedskyldneren, fordi det nu en gang er det nemmeste og billigste.

De stadig stigende problemer gør at landbrugets afløsere, – de unge – søger bort fra erhvervet, ikke af lyst, men de føler at fremtiden i landbruget er for byrdefuld og usikkert. Man kan lettere tjene til livets ophold på en langt behageligere måde i andre erhverv. Derfor står landbruget i dag næsten blottet for ungdom, og hvis dette ikke ret hurtigt ændrer sig, går erhvervet sin undergang i møde. Men der vil altid være nogen tilbage, som overlever, akkurat som i tidligere tiders voldsomme pestperioder. At det giver store samfundsmæssige følger kan ikke være landbrugets problem alene.

Landbruget har aldrig været bange for at søge nye veje, det viser historien, og der er i øjeblikket mange rådgivere parat med forslag, ja lytter man til vore massemedier, får man næsten den opfattelse, at de eneste, der ikke har forstand på landbrug, er landbrugerne selv. Også vore ejerformer er i søgelyset, og her er f. eks. også forslag om andels-landbrug. Et vist fællesskab om visse dyrt indkøbte maskiner er en god ting, men går man videre, er vi jo i realiteten tilbage til fortidens fællesskab, hvis op-hævelse netop gav de store fremskridt, og de 200 år er dermed spildt.

En gammel historisk læsesætning siger netop, at den, som ikke vil tage bestik af historien, er på forhånd dømt til at gentage den, og den engelske statsmand Sir Winston Churchill sagde også engang: Den, der ikke kender sin historie, er ikke velegnet til at være med til at tilrettelægge fremtiden for andre.

Landbrugernes foreløbige svar har været, at ikke så få er gået i gang med at opbygge store bedriftsenheder, og dette kan være meget prisværdigt for særlige dygtige og initiativrige mennesker, men det vil senere skabe ret så voldsomme generations-skifteproblemer, og disse ejendomme vil næppe på længere sigt være at finde som slægtsgårde. Fra adskillige sider lyder prog-

noser på, at slutresultatet vil blive 20.000 landbrugsbedrifter. Personlig tror jeg aldrig vi når dertil, fordi der sikkert senere vil vise sig modgående faktorer.

Hvis man havnede på dette antal ejendomme, så ville gennemsnittet blive 140 ha pr. ejendom. Der skulle i så fald bruges yderligere masser af lånekapital, dels til forøgelse af jord samt udbygning eller nybygninger. I øjeblikket har landbrugets samlede gældsbyrde rundet de 100 milliarder, og man må vel mindst regne med en fordobling heraf eller ca. 10 mill. pr. ejendom i gæld. Her må jeg gøre opmærksom på, at 1% eller mindre i renter betyder 100.000 pr. bedrift.

Min tro til fremtiden på dette område er, at der nok vil komme en del af de mere fabriksagtige landbrugsbedrifter og særlig i svineproduktionen og den rene planteavl. Modsat vil der stadig være en del mindre hobby-ejendomme, hvorimod lidt større del-tidsbrug nok kun vil være et overgangsfænomen.

Tilbage er så de egentlige familiebrug, hvis de holder en rimelig stor produktion og iøvrigt forstår at holde gælden på et rimeligt niveau, hvortil det offentlige kunne hjælpe ved generations-skifte, så mener jeg, de stadig har en fremtid og burde kunne give en familie en rimelig tilværelse og levestandard.

Særlig mælkeproduktionen har været under hårdt pres. For mange år siden udtalte en ledende nationaløkonom, at når den hvide strøm standsede, så standsede også Danmarks velstand, om dette stadig gælder, vil tiden vise.

Gennem årene har lønmodtagerne tilkæmpet sig stadig større lønninger, kortere arbejdstid og mere ferie, samt mere tryghed i ansættelsen, i dag prøver de igen at få arbejdstiden sænket fra 39 til 35 timer om ugen. Om samfundet iøvrigt kan bære det, bliver der ikke taget hensyn til. Hvis der skulle være samme ret for alle, skulle for eks. en landmand med en omtrentlig gennemsnitsbesætning på 39 køer så have lov til at sænke denne til de 35 uden indtægtskonsekvenser, og landmænd med andre produktionsgrene det tilsvarende. Om dette ville give samfundsmæssige problemer, kan ikke være hans problem, og skulle det prismæssigt ikke være forenelig med EF-direktiver, må det øvrige samfund let kunne kompensere på anden måde.

Ingen vil vel ønske sig tilbage til ældre tiders forhold, men den fremgang og velstand vi vitterlig har, og det velfærdssamfund, der er opbygget, har ikke givet nutidens borgere den fulde tilfredshed, i hvert fald ikke efter hvad man kan læse i aviser og se i fjernsyn. Tværtimod har egoismen for længst overhalet taknemligheden. De gamle havde det ofte svært, og datidens ægte-skaber var vel ikke altid lige lykkelige, men man havde større udholdenhed, for vel var skilsmisser kendt, men dog ret sjældne, og endnu sjældnere var selvmord til trods for at mange led nød og elendighed. Nutids forhold behøver ingen nærmere kommentarer. Der er noget, der tyder på, at udviklingen simpelthen er gået for stærkt, mennesket har ikke kunnet følge med tekniken, og det har skabt uoverskuelige psykiske følger. Skal vi køre videre i de planøkonomiske baner, må man håbe på, at fremtiden vil bringe en fornuftig dialog de forskellige samfundsgrupper imellem.

Torp Friis Møller

Munkerod

I nr. 271 bragtes side 9 en artikel om gården »Munkerod« ved Odense. Der stod i indledningen, at gårdejer og maskinhandler Ingemann Nielsen fortalte om sin slægt. Der skulle selvfølgelig have stået: fortæller om sin hustrus slægt, der har været på gården i 350 år.

Redaktøren beklager, at han har rodet i historien om »Munkerod«.

Husdyrhold

Af Kaare Rasmussen, Alsø

Højskolelærer Kaare Rasmussen, Alsø ved Holeby på Lolland, der også er økologisk landmand – og folketingskandidat for partiet De Grønne, skriver om sit syn på etikken i husdyrholdet.

Dyrene, der efterhånden er blevet til husdyr, har vi gennem tiderne behandlet meget forskelligt. Det, der har styret vores behandling af dyrene, har været vores opfattelse af, hvad vi mente de var – altså vores dyresyn. Vi har f. eks. oplevet afstrafning af dyr på tortet her i middelalderens Europa. I Østen har genfødselstanken spændt fra, at man i Kina skulle piske sin hest godt, for det var en ond menneskesjæl (som skulle straffes), der sad i den, og i Indien måtte man ikke skade en ko, for det var en moder menneskesjæl, der havde bolig i hende.

Fra dansk landbrug, for godt 100 år siden, begyndte at fremstille kød til eksport istedet for korn, har vores husdyr indtil for en snes år siden fået det bedre og bedre. Den etablerede videnskab sammenholdt med menneskelige følelser baseret på et etisk grundlag forbedrede gradvist behandlingen af husdyrene.

Industrialiseringen af landbruget og den tankegang, der ligger bagved, nemlig den økonomiske – eller rettere, den blindgyde, som den vestlige kultur har vandret i over 100 år – på bekostning af den etiske tænkning og opfattelse, hvor bl. a. ansvar og frihed hænger sammen! Fordi vi udelukker etisk tankegang og fuldstændig bekender os til den økonomiske, ender vi i dag med rekord i organiseret dyrplageri.

Nogle konkrete eksempler på udviklingen indenfor dyrehold, for at belyse den økonomiske absolutisme, er nok på sin plads her.

Høneholdet er et godt eksempel. Indtil efter sidste krig havde alle gårde og husmandssteder en flok høns, som mere eller mindre passede sig selv. De samlede det meste af deres føde selv og boede ofte i et faldefærdigt skur, hvor en enkelt godt kunne fryse ihjel af en god østenstorm om vinteren, og generelt har der også været en del sygdomme, som har påført hønsene en del lidelse. Tilsynet og ofte også udkommet af hønsene var tit køns, som betalte husholdningsvarer med æggene, og kom en høne i suppegryden når det sådan passede sig. Så langsomt bygger man finere grundmurede hønehuse, gør flokkene større og holder dem i høsegårdene hele tiden – og æggproduktionen stiger. Mer vil ha' mer, og nu er vi så ved burhønsene, som er endnu mere »økonomiske«. Hakkeordenen i den overskuelige hønsflokk, skrabning, redegning med strå, støvbadning og det vigtigste – menneskets forhold til det enkelte dyr, er ofret på økonomiens alter.

I den industrialiserede svineproduktion gør lidt andre forhold sig gældende, men indholdet og resultatet er det samme, idet man ved binding af søerne forhindrer redeggeadfærd, og får problemer m. m. Der konstateres stereotypier, d. v. s. ensartede gentagne bevægelsesmønstre som f. eks. stangbiden, kædebiden, trynepressen, hovedvæven, benløft og tomgangstyggen, som tegn på langvarig frustration med deraf følgende stress.

Jeg kunne fortsætte med at fortælle om malkekvæg, der ikke må komme på græs, for så taber de i mælkeydelse o. s. v. Men lad mig slutte disse eksempler med at nævne, at mange af de såkaldte kæledyr også er udsat for vanrøgt. Det gælder hunden der skal være alene hjemme i 10 timer, kaninerne i køkkenskabene, den ensomme ridehest i skuret ved siden af garagen o. s. v.

Den umiddelbare årsag for husdyrbrugerne til at behandle dyrene som det sker, er, at det skal kunne betale sig – økonomisk!

Her er miljøet

Men det rækker ikke, vi må dybere ned, for hvorfor har bedsteborgeren med 2-bils garagen en hest ved siden af? Jo, efter en hård dag på kontoret, er det godt at slappe af på en hesteryg ved en rask tur gennem skoven. Fællesopfattelse: dyrene er til for min skyld! Det kaldes egosime over for dyrene, men stopper jo ikke der, for hele vort samfund er gennemsyret af denne deltænkning eller den »økonomiske« opfattelse – som i virkeligheden er aldeles uøkonomisk, thi delen, den enkeltes økonomi, er netop kun en del af helheden, økologien.

Husdyrbrugernes behandling af dyrene er kun et symptom på dette. Vores kultur og vores tænkning er blevet så snæver og begrænset, at vi ikke vil anerkende virkeligheden, men lave den om i vores billed. Vi vil f. eks. ikke anerkende, at husdyrene har arveanlæg og instinkter, for når videnskaben fortæller os det, siger vi (istedet for at rette os efter dem) lav dem om! Fjern aggressionsgenet fra de 5% af svinene der har det – ja og fra de 30% der kan få aggression. Vi benægter fakta – økologien, helheden som er virkeligheden. Mens vi sidder smilende af selvgælde foran spejlet og æder os til velstandssygdomme og drømmer om hvordan vi til næste år kan få råd til endnu mere, så piner og plager vi vores medskabninger i troen på, at vi står udenfor og over dem. Vi tror om naturen som vore forfædres undertrykker herremanden, at bønderne skal bare behandles efter forgodtbefindende, thi han ved, hvad der er bedst for dem. Nu er det ellers snart 200 år siden, at vi rejste en støtte for friheden, og alligevel har vi ikke fattet, at den undertrykkende er lige så ufri som den undertrykte – ingen frihed uden ansvar!

Ja, det var jo ikke meget om krav til en ny dyreværnslov, om hvor mange høns der må være i et bur, om hvor lang tid køerne skal bindes ud og hvor meget plads en so skal have. Nej, det er rigtigt, for jeg mener slet ikke at hønsene skal i bure, at køerne og søerne skal bindes o. s. v. Jeg nægter, som tænkende menneske, at blive reduceret til en økonomisk størrelse – eller at kræve at andre skal være det – naturligvis!

Kaare Rasmussen

Sønderjylland og Stavnsbåndet

Af Torp Friis Møller

I denne kronik fortæller gårdejer Torp Friis Møller, Årslev, om forholdene i Sønderjylland før og omkring stavnsbåndets ophævelse i 1788.

Da kong Valdemar Sejr hen imod sin død i 1241 delte sit rige mellem sine tre sønner, fik Abel i 1237 tildelt Sønderjylland som arveligt hertugdømme.

I 626 år eller helt indtil 1863 var Sønderjylland herefter et hertugdømme, der ganske vist var underlagt det danske kongerige, men på mange områder faldt ud af det danske riges helhed, og trods gentagne forsøg aldrig blev helt tilsluttet dette igen.

Snart var det løsere, til andre tider fastere tilknyttet riget. Men nævne detaljer herom falder langt uden for dette indlæg.

Oprindelig gjaldt den gamle Jyske Lov fra 1241 for både Jylland og Fyn og helt ned til Ejderen, og det var så god en lov, at den senere også blev oversat til plattysk. Denne lov blev egentlig ikke forældet, men i et samfund under udvikling opstod der for mange ting, den ikke var i stand til at tage højde for. For det øvrige Danmarks vedkommende blev denne mangel udfyldt ved vedtagelsen af Christian V danske lov i 1683. På grund af særlige politiske forhold fik denne lov aldrig retsvirkning i Sønderjylland. Her fortsatte man med Jyske Lov, og dele af denne kom til at virke i Sønderjylland helt til 1920, altså også under prøjserne. Dette gjaldt særlig arveloven, og denne fik stærk indvirkning på opretholdelsen af de mange sønderjyske slægtsgårde.

I lange tider blev Sønderjylland styret af et regentskabsråd, der var sammensat af et repræsentantskab valgt i fællesskab af godsejere og adel, der havde organiseret sig i noget man kaldte Ridderskabet. Dette regentskabsråd havde forsæde af konge og hertug, og de vedtog i fællesskab en lang række særlesviske love til supplerung af Jyske Lov. Senere brugte man også dele af forskellige tyske love. Der findes ingen faste regler for, hvilke love de forskellige retskredse brugte. Da de tyske love var væsentlig mere komplicerede og tilmed fulde af latinske betegnelser, opstod der i Sønderjylland en advokatstand længe før denne var kendt i det øvrige land, også på grund af befolkningens manglende kendskab til det tyske sprog.

Loven om Stavnsbånd blev derfor aldrig indført i Sønderjylland i sin helhed. Kun i de såkaldte Enklaver, som f. eks. området omkring Schackenborg ved Visby og Møgeltønder, samt dele af Rømø, kom denne lov til at virke.

Disse områder var i begyndelsen af 1400-tallet købt af dronning Margrethe I og var direkte underlagt kongeriget.

De andre sønderjyske bønders forhold var derimod forskelligartede, alt efter om de nu var selvejere eller var fæstere under konge, hertug eller forskellige godsejere. I hele Slesvig var der i 1700-tallet ialt omkring 110 godser, og heraf var kun de 9 nord for den nuværende grænse.

Årsagen hertil var, at kong Frederik II (1559-1588) udkøbte alle godser i det gamle Haderslev amt med undtagelse af Gram gods, dette amt strakte sig den gang fra Lillebælt til Vesterhav, og han købte ialt 34 godser og 900 bøndergårde, vist nok kun til jagtligge formål. Da kongen ikke selv drev jord, udstykkede han jorden til større gårde med omkring 50 ha og overdrog dem til bønderne som arvefæstegårde til en næsten kun symbolsk fæsteafgift i penge. Dette gav en stærk selvbevidst bondestand, der fremover havde meget tilovers for den danske konge. Derimod måtte man betale ret store jordskatter, men disse var ens for både selvejere og fæstere.

Hertugen havde selv drevet en del ejendomme, bl. a. Brundlund, Jørgensgård og Høgebjerg ved Åbenrå samt Hestholm ved

Tønder og Kragelund ved Tinglev, men han fulgte kongens eksempel, og i 1597 blev alt hoveri afskaffet i det gamle Åbenrå amt, der dog kun bestod af Rise og Sdr. Ringstrup herreder samt Varnæs by. Var store dele af sønderjyske bønder således gennem århundreder frie, havde man i andre egne det svært. Kong Frederik II's lillebror hertug Hans – også kaldet den yngre – opkøbte 17 adelsejendomme på Als og Sundeved, men han gav sig selv til at drive landbrug og blev en meget stor bondeplager.

De fæstebønder, der hørte under godsene, havde det meget svært, og var i høj grad overladt til den enkelte godsejers for-godt-befindende. Og selv om man ikke kendte til Stavnsbånd, havde man det der var værre, idet godsejerne efter holstensk mønster havde indført livegenskab, hvilket vil sige, at man kunne handle, skalte og valte med bønderne, som om de var kreaturer. Ingen unge fra andre byer ønskede at gifte sig med dem, for man kunne ikke gifte sig ud af det, men kun ind i det. Godserne havde egne retter, hvor godsejeren som regel havde udnævnt sin egen herredsfoged og havde krammet på ham.

Der fortælles om hertugen fra Augustenborg, at man her en dag savnede en hel del madvarer, derfor sendte man bud efter de bønder, der en bestemt dag havde udført hoveri. De blev beskyldt for at have stjålet, og blev uden megen parlamentering hængt, men to bønder, som ikke havde været hjemme, stillede pligtskyldigt om aftenen, hvorefter de også omgående blev klynget op. Derfor lyder et gammelt sønderjysk mundheld: »Dem der blev hængt ved lyset, nåede det også.« Senere fandt man ud af, at omtalte madvarer var kastet i voldgraven, fordi de var for-dærvet, og som afbigt byggede hertugen Kegnæs kirke.

Selve ophævelsen af Stavnsbåndet betød således ikke så meget for Sønderjylland, men det gjorde til gengæld de landboreformer, som stavnsbåndets løsning var et led i. Efterhånden måtte godsejerne begynde at give køb og følge konge og hertugs eksempel. Hertugen fra Augustenborg holdt dog stand indtil begyndelsen af 1800-tallet.

Som led i landboreformerne kom der også gang i udskiftningerne fra fællesskabet. Her var Sønderjylland meget tidlig på vej, idet de første udskiftninger så småt begyndte i 1500-tallet, men de blev afbrudt i 1600-tallet af de mange krige, der kulminerede med indførelsen af enevælden i 1660. I landsbyen Varnæs, som var en meget stor landsby, og hvor fællesskabet havde skabt særlig store problemer, dels med at holde styr på rebning på vist nok omkring et halvt hundrede gårde og dels de lange markveje, skete både total udskiftning og tilmed udflytning i 1711.

I min landsby Aarslev ved Aabenraa var alle bønder forsamlet i året 1760, da man ville have udskiftet, men det måtte skrinlægges, fordi bare een bonde ikke ville være med. Efter gammel jyske lov kunne ingen bonde tvinges mod sin vilje. Men i 1766 kom der en ny dansk lov, hvorefter man kunne gennemtvinge en udskiftning, når 70% gik ind derfor, og få år senere blev det til almindeligt flertal.

Denne lov fik også retsvirkning i Sønderjylland, og nu kom der for alvor gang i udskiftningen.

Sønderjyder kan derfor også med god ret tage del i Stavnsbåndsjubilæumsfesten, men behøver vel ikke ligefrem at gå i forreste række.

Torp Friis Møller

Frederiksborg Slot

Årsmødet holdes i år i dagene 28. og 29. maj, og det bliver i Hillerød. Morgenandagten finder sted i Frederiksborg Slotskirke og årsmødedeltagerne får lejlighed til et kort besøg på slottet.

Selvom Frederiksborg Slot er kendt af de fleste, bringes her en kort beretning om slottets historie, skrevet af gårdejer Niels G. Pedersen, Kregme, der er medlem af bestyrelsen for Nordsjællandskredsen.

Frederiksborg Slot er først og fremmest Christian den Fjerdes slot. Men det var hans fader – Frederik den Anden, der i 1560 mageskiftede Hillerødholm med Skovkloster ved Næstved, Herluf Trolle fik klosteret, hvoraf Herlufholm blev oprettet, og kongen fik Hillerødholm.

Ved reformationen i 1536, hvor kloster- og kirkegods blev inddraget under kronen, havde kongen i forvejen fået rådighed over jordarealer omkring Hillerød.

Det blev alt sammen lagt under Frederiksborg Slot, som slottet nu blev kaldt.

Det var ikke alene for, som storgodsejer, at få betydelige jordarealer under sig, at kongen samlede jorden, men også for at der her kunne blive plads til at anlægge en vildtbane til den tids jagt.

Samtidig oprettede kongen også et hestestutteri, det der senere blev kendt som Frederiksborgstutteriet.

Frederik den Anden byggede slottet om, og fra 1562 opholdt han sig jævnligt her. Og her fødtes hans søn – den senere kong Christian den Fjerde 12. april 1577. I den anledning lod Frederik den Anden, for hele Københavns len, bøndernes gæld for ikke betalt landgilde stryge, ialt ca. 17.000 tdr. korn.

Hvordan Frederik den Andens Frederiksborg så ud, ved vi ikke så meget om, det eneste, der kendes til det, er et maleri, der findes på Gribsholm i Sverige, røvet – som så meget andet, under et af de svenske krigstogter til Sjælland.

I 1588 døde Frederik den Anden – knapt 54 år gammel, og hans søn, Christian var kun 11 år gammel. Landet blev derefter styret af en formynderregering indtil kongen blev myndig. I 1596 overtog han regeringen, og få år efter rev han Frederiksborg Slot ned og byggede et nyt, større og prægtigere end det gamle. Omkring 1620 var slottet fuldført. Dog var bygningerne på den første slotsholm bevaret. Kongen opholdt sig derefter jævnligt på slottet, og af hans mange børn, er flere af dem født på Frederiksborg Slot, bl. a. Leonora Christine.

Af de følgende konger var der flere, der byggede deres egne slotte, som Fredensborg, Hørsholm og Frederiksberg, og så tabte de interessen for Frederiksborg. Først Frederik den Syvende tog igen fast ophold på slottet. Efter at han i 1850 var blevet gift med grevinde Danner, søgte han væk fra København, ud hvor der var fred og ro, og det fandt han på Frederiksborg Slot.

Natten mellem den 16. og 17. december 1859 brændte slottet. Kongen havde fået fyret i en ny kamin i hans eget værelse, og efter at alle var gået til ro, bredte ilden sig herfra. Man havde brandslanger, men de frøs, så snart der kom vand i dem. Hele hovedslottet, på nær en del af kirken, blev luernes bytte sammen med en enestående samling af portrætmalerier.

Der blev hurtigt efter branden nedsat en komité, der skulle stå for en landsindsamling, for at genopføre slottet. Der indkom 600.000 kr.. Heraf havde kongen selv givet 200.000 kr., resten kom hovedsagelig ind på små beløb, godsejerstanden og andre velhavende folk holdt sig »beskeden« tilbage. Grevinde Danner ville også give et bidrag, men det frabad man sig.

Det var 1/3 af omkostningerne ved nybyggeriet, der var kommet ind ved indsamlingen. Staten gav andre 600.000 kr. og den sidste trediedel stillede brygger Carl Jacobsen med, men på den betingelse at slottet skulle gøres til et »Nationalhistorisk Museum«.

Det er jo som sådan, at Frederiksborg Slot er kendt i dag.

Frederiksborg Slot. Kirkefløjen og terrassebygningen.

Kirken

Slotskirken, hvor årsmødet morgenandagt skal foregå, har været stedet for salvingen af de fleste af de enevældige konger.

Den bruges nu som sognekirke, samtidig med at den er ordenskapel. Alle Riddere af Elefanten og Storkorsriddere af Dannebrogordenen får deres ridderskjold ophængt på væggen i kirkens galleri.

Alter og prædikestol er af sølv og ibenholt, fremstillet for Christian den Fjerde i begyndelsen af 1600-tallet. Døbefonten er ny, men efter tegning af den oprindelige font, der var samtidig med alter og prædikestol.

Kirkens faste orgel er nyt, det oprindelige blev knust ved branden. Men derfor findes et mindre, men meget kendt orgel – Compeniusorglet, der står i galleriet bag alteret. Det er leveret af en orgelbygger i Brunswig og foræret til Christian den Fjerde. Dette gamle orgel har været beregnet til dansemusik og ikke til kirkemusik. Det er blevet flyttet en del rundt, og derfor har det overlevet både svenskekrig og brand.

Et besøg på Frederiksborg Slot – Christian den Fjerdes gamle slot, er altid en oplevelse. Det håber vi i Nordsjællandskredsen også det må blive for Slægtsgårdsforeningens medlemmer til årsmødet.

Velkommen til årsmøde i Hillerød 28. og 29. maj 1988.

Niels C. Pedersen

Nyt fra kredsene

Nordsjællandskredsen

Den 23. november holdt Nordsjællandskredsen generalforsamling og adventsmøde på Grundtvigs Højskole i Hillerød (Frederiksborg Højskole). Formand Vagn Mathiesen omtalte i sin beretning årsmødet på Samsø, der havde fået et meget vellykket forløb. Han fortalte videre om kredsens egen sommerudflugt, der gik til Ledreborg, Historisk Forsøgscenter ved Herthadalen og sluttede på Lyngby Landbrugsskole, der nu ligger ved Ledreborg Allé.

Derefter kom han ind på planerne for det kommende årsmøde, der er bestemt til at afholdes i Hillerød i dagene 28.-29. maj 1988.

Signe Jensen, Freerslev og Herluf Brogård Jensen, Vejleby, blev genvalgt til kredsbestyrelsen.

Efter generalforsamlingen kom en del af skolens elever og deltog i aftenens videre forløb. Vi blev først budt velkommen til skolen af forstander Ole Jensen, hvorefter en kreds af lærere under ledelse af Lars Thorkild Bjørn i lysbilleder, oplæsning og sang præsenterede os for en række af de personer og begivenheder, der i skolens 92-årige historie har præget den. Vi hørte om, hvordan Holger Begtrup startede og byggede sin skole på en bar mark uden for Hillerød, hvordan de forskellige forstandere satte hver sit præg på skolen, og til sidst om de store byggearbejder, der forvandlede den gamle skole til moderne bygninger med tidssvarende undervisningsfaciliteter og enkelt-elevværelser med bad og toilet til hver.

Vi fik serveret kaffe i spisestuen, og Vagn Mathiesen fortalte, mest af hensyn til eleverne, om stavnsbåndet og jubilæet for dets ophævelse, som fejres til næste år.

Derefter fortalte Lars Bjørn om forholdene på skolen i dag. Der var 85 elever, deraf 25 fra udlandet. Kun to af de danske elever havde deres baggrund i landbruget. Gennemsnitsalderen lå på 22-23 år for de indenlandske elever vedkommende, noget højere for de øvrige.

Niels C. Pedersen

Århus amtskreds

Den 26. november afholdt Århus Amts slægtsgårdsmøde på Assentoft Kro. Der var først generalforsamling, hvor der skulle vælges to bestyrelsesmedlemmer. Chr. Thybo, Spenstrup blev genvalgt, og Peter Jensen, Hinnerup, blev nyvalgt efter afdøde Jens Sejersens, Råby, der havde siddet i bestyrelsen i en årrække.

Derefter holdt gårdejer Torp Friis Møller, Årslev, foredrag om »En praktisk landmands syn på miljø og økologi.«

Efter kaffen blev Torp Friis Møller opfordret til at fortælle om de sønderjyske hertugslægter, hvilket han gjorde på en meget underholdende måde.

Henry Slemming

Bornholmskredsen

Den 8. december afholdt Bornholmskredsen generalforsamling i Åkirkeby. Formanden aflagde en meget kort beretning – begrundet med en lille aktivitet i årets løb. Men kom også ind på det helt trossede forhold, at landbrugslandet Danmark nu indfører landbrugsvarer som æg, fjerkræ og svinekød. Forstå det, hvem der kan!

Ved valg til bestyrelsen afløste gårdejer Erik Bjørn Kofoed gårdejer P. E. Funch, der efter 15 år ønskede at udtræde.

Efter generalforsamlingen talte den nye landsformand Carl Martin Christensen, og der udspandt sig en livlig og god diskussion, hvor formanden besvarede mange spørgsmål.

Morgenen efter blev Carl Martin Christensen interviewet i Bornholm Radio om bl. a. Slægtsgårdsforeningens formål og arbejde.

Aage Tolstrup

Ribe Amtskreds

Generalforsamling afholdes fredag den 19. februar kl. 19.30 på Kærgaard Landbrugsskole.

Kaffebord kl. 20.00 – derefter foredrag ved fhv. forstander Ejner Jensen.

Medlemmer og andre interesserede opfordres til at møde frem.
Bestyrelsen

NB.

Foreningen afholder sommermøde og gårdbesøg hos familien Frede Melvang, »Melvanggård«, Vejen

den 29. juli kl. 19.00
(Datoen er med forbehold)

Bestyrelsen

Haderslev Amtskreds

Kredsen afholder generalforsamling onsdag den 2. marts i Skrydstrup Forsamlingsgård.

Generalforsamlingen begynder kl. 14.00. Dansk Slægtsgårdsforenings nye landsformand – Carl Martin Christensen – vil være tilstede.

Efter generalforsamlingen vil professor, dr. phil. Troels Fink fortælle om sønderjyske landboreformer.

Bestyrelsen

8. generation på den gamle slægtsgård

Under denne titel bragte Morgenavisen Jyllands Posten torsdag den 14. januar en helsides artikel med Dansk Slægtsgårdsforenings formand – Carl Martin Christensen.

Med udgangspunkt i det netop afholdte 250 års familiejubileum på Kaaregaard, fortsætter artiklen med at beskrive landsformanden og hans forening.

Artiklen, der var trykt side 3 i tillægget »Familie og bolig«, gav såvel Dansk Slægtsgårdsforening som dens formand en meget imødekomende skildring.

OGN

§ 7

Revision og medhjælp

Foreningens regnskab revideres af en statsautoriseret revisor eller 2 andre revisorer, der vælges af årsmødet.

Bestyrelsen antager den nødvendige medhjælp til ledelse af hovedkontoret, til besørgelse af korrespondance, kassevæsen og bogholderi samt redaktion af medlemsbladet. Bestyrelsen kan endvidere antage medhjælp ved organisationsarbejdet og speciel sagkyndig medhjælp.

§ 8

Lovændringer og ophævelse af foreningen

Lovændringsforslag, der ønskes behandlet på et årsmøde (i april kvartal), skal være indleveret til hovedbestyrelsen inden 1. februar samme år. Det påhviler hovedbestyrelsen at underrette de tilmeldte deltagere i årsmødet om indholdet af lovændringsforslag senest 8 dage før årsmødet afholdelse.

Foreningen kan ophæves, dersom dette vedtages på to ordinære årsmøder, eller flertallet af medlemmerne skriftligt kræver dette.

Stiftet 3. juli 1941

Vedtægter

FOR

Dansk Slægtsgaardsforening

Forslag til vedtægter for kredsen:

VEDTÆGTER for XX-KREDSEN

1.

Foreningens formål er at virke til bevarelsen af slægtsgårdene og at foranstalte et oplysningsarbejde vedrørende historiske og interessebetonede emner for medlemmerne.

2.

Som medlemmer kan optages enhver interesseret.

3.

Bestyrelsen består af _____ medlemmer, som vælges for _____ år ad gangen.

Det tilstræbes at vælge bestyrelsesmedlemmer, så lokalafdelingens områder er bedst muligt repræsenterede.

Bestyrelsen konstituerer sig hvert år.

4.

Generalforsamling afholdes hvert år i _____ kvartal.

5.

Foreningen arbejder iøvrigt efter de af landsforeningen fastsatte vedtægter.

6.

Der betales kun kontingent til landsforeningen, og man er altid medlem både af lokalkreds og landsforening.

Disse vedtægter er vedtaget på foreningens ordinære årsmøde den 27. maj 1987 og afløser love og vedtægter af 13. november 1943, 17. maj 1947, 5. juni 1948, 20. maj 1950, 31. maj 1958, 30. maj 1962, 24. maj 1975 og 26. maj 1979.

Slægtsgaardsarkivet's priser:

Folketællingsundersøgelser	60 kr.
Slægtsgaardsdiplom	150 kr.
Undersøgelse til diplom	700 kr.
Gårdhistorisk undersøgelse	efter aftale

Alle medlemmer bør have . . .

Fås på sekretariatet, samt hos kredsførmændene. Pris 20 kr.

. . . emblem

Klip!

§ 1.

Foreningens formål

Foreningens formål er at værne og bevare de danske slægtsgårde, således at de forbliver i slægtens eje, og derigennem også at give de medlemmer af slægten, som ikke forbliver på fodegården, et fast holdpunkt, et sted, hvor de kan bevare forbindelsen med den rod, hvorfra de er rundne.

Foreningen vil fremme dette formål:

- a. gennem et kulturelt oplysningsarbejde ved at hjælpe medlemmerne til at efterforske deres slægts og gårds historie, ved at få dem til at bevare ejendele og dokumenter af mindeværdi og kulturhistorisk værdi og ved slægtsgårdssammenkomster m. m., alt ud fra det synspunkt, at slægtstradition og kendskab til fortiden er af værdi for den enkelte og forankrer denne i det folk, hvori han eller hun hører hjemme.

Til fremme af kendskab til slægtsgårdenes historie er der af foreningen oprettet et slægtsgårdsarkiv, der, foruden efterhånden at indsamle og opbevare så meget stof af slægtshistorisk art som muligt, også påtager sig slægtshistoriske undersøgelser for medlemmerne.

Arkivet er en del af foreningen og ledes af et af hovedbestyrelsen nedsat udvalg. Hovedbestyrelsen er til enhver tid ansvarlig overfor Slægtsgaardsforeningens årsmøde for at arkivet bevares samlet så det kan stå til rådighed for kommende slægter. Såfremt der ikke skulle være mulighed for Slægtsgaardsforeningens fremtidige beståen er bestyrelsen ansvarlig for at arkivet bevares samlet under betryggende forhold. Foreningen yder årligt til arkivets drift et tilskud, hvis størrelse fastsættes af hovedbestyrelsen. Arkivudvalget aflægger beretning for årsmødet.

- b. gennem udgivelse af et medlemsblad.
- c. gennem juridisk og økonomisk vejledning til medlemmerne m.h.t. familieoverdragelser og testamenter vedrørende deres ejendomme, arveskifter samt dispositioner, der skal sikre ejendommens bevarelse i slægten.
- d. gennem et arbejde for at opnå lovgivningsmagts støtte til, at slægtsgårdene forbliver i slægten, navnlig ved lovregler, der beskytter slægtsgårdene mod unødvendig ekspropriation, ved hensigtsmæssige arveregler for landejendomme, ved lovregler, der skal hindre, at landejendomme gøres til genstand for spekulation eller erhverves alene som pengeanbringelse, og eventuelt ved en slægtsgårdslovgivning, der skal sikre ejendommens bevarelse i slægten, så længe noget arverettigt medlem af denne har vilje og evne dertil. Såfremt der i andre nordiske lande findes eller dannes foreninger af samme art, vil foreningen søge samarbejde med disse.

§ 2

Medlemmer

Som medlem af foreningen kan optages enhver, der er interesseret i dennes virke.

Ved foreningens møder har samtlige medlemmer stemmeret, men til medlem af hovedbestyrelsen kan kun vælges slægtsgårdsejere.

Ved slægtsgårdsejere forstås landbrugere, der ved arv eller familieoverdragelse har erhvervet det land- eller skovbrug, som han eller hun er ejer af, når ejendommen i mindst 3 slægtsled, medregnet den nuværende ejer, har været i slægtens besiddelse (eje, fæste eller forpagtning).

Hovedbestyrelsen afgør i tvivlstilfælde spørgsmål vedrørende medlemsoptagelse.

Medlemmer af foreningen, der har været slægtsgårdsejere, kan vælges til medlem af hovedbestyrelsen, for så vidt ejendommen stadig er i slægtens besiddelse. Æresmedlemmer kan vælges af hovedbestyrelsen.

Til medlemmer, hvis ejendom i mindst 100 år har været i slægtens besiddelse, udstedes der, når det ønskes, af foreningens hovedbestyrelse efter forudgående undersøgelse et diplom mod et nærmere fastsat gebyr.

§ 3

Kontingent

Hovedbestyrelsen fastsætter for 1 år ad gangen kontingentet i forhold til foreningens økonomi og opgaver.

Kontingentet betales ved begyndelsen af hvert regnskabsår, der svarer til kalenderåret. – Medlemmerne binder sig ikke til andet og mere end kontingentet.

Udmeldelse af foreningen skal ske inden 1. december for at være gældende for det kommende år.

§ 4

Kredsorganisationer

Foreningen søger oprettet kredsorganisationer ud over landet med en særlig kredsbestyrelse på mindst 5 og højst 11 medlemmer.

Kredsforeningerne foretager på et møde valg af kredsbestyrelse, der vælges for en periode af mindst 2 år. Der kan vælges en suppleant for hvert bestyrelsesmedlem.

Kredsforeningen holder møder når dens bestyrelse finder anledning dertil, eller når mindst 20 medlemmer ved henvendelse til kredsbestyrelsen ønsker det.

De af kredsformanden afholdte rimelige udgifter til lokalmøder, porto m. m. godtgøres af foreningen efter regning.

§ 5

Årsmøde

Foreningens højeste myndighed er årsmødet, der også er foreningens generalforsamling. Dette afholdes i april kvartal, skiftevis i de forskellige landsdele. Ekstraordinært årsmøde kan indkaldes, dersom flertallet af hovedbestyrelsens medlemmer ønsker dette. Alle afgørelser træffes med almindeligt flertal.

Foreningens årsmøde træffer normalt afgørelse vedrørende foreningens anliggender.

På årsmødet vælges en dirigent. Der aflægges beretning og regnskab, der vælges hovedbestyrelse og revisor, og der tages stilling til foreliggende spørgsmål. Til årsmødet kan være knyttet foredrag samt udflugter m. m.

§ 6

Hovedbestyrelsen

Hovedbestyrelsen består af mindst 10 medlemmer, der vælges for 4 år. Halvdelen afgår hvert andet år. Genvalg kan finde sted. Der vælges en suppleant for hvert af hovedbestyrelsens medlemmer.

Hovedbestyrelsen konstituerer sig selv med formand og næstformand. Medlemmer af hovedbestyrelsen får ingen løn, og deres rejseudgifter refunderes af foreningen.

Hvervet som formand og næstformand kan ikke forenes med en stilling som lønnet medarbejder for foreningen.

To medlemmer af forretningsudvalget tegner foreningen.

Jens og Anna Jensens fond...

udlåner penge til unge landmænds etablering, også ved generationsskifte. Årlige ydelser uden kurstab for tiden 12 procent, hvorefter 9 procent er rente. Henvendelse til:

**Gårdejer Carl Martin Christensen, Badstrupvej 39, Badstrup, 5485 Skamby
Telefon 09 85 11 74**

Henvendelse til fonden skal være indsendt senest 1/6 eller 1/12 hvert år.

I slægtens spor

Gårdejer og maskinimportør C. P. Jensen, Vadgården, Nørre Nebel, der er formand for Ribe Amtskreds, har haft en udsendelse i Radio Syd om sin slægtsgård og Slægtsgårdsforeningen. Udsendelsen var den 4. marts, og den var så interessant, at landsradioens program 1 gend sendte den. Det skete 10. oktober under titlen »I slægtens spor«.

Her bringes C. P. Jensens indlæg, der i radioen blev afbrudt af musik og sang.

Men lad det være en idé til efterfølgelse, nu hvor enhver stationsby har fået sin egen lokalradio.

Gårdejer Carl Peter Jensen, Vadgården.

Formand for Dansk Slægtsgårdsforening i Ribe Amt.

Siden 1938 ejer af Vadgården ved Nr. Nebel og har gennem de sidste 30 år importeret brugte traktorer fra England. Da maskinhandlerne ikke kunne skaffe det antal traktorer, der var efterspørgsel på, begyndte Carl Peter Jensen at importere brugte, grå Fergusontraktorer.

Den grå Ferguson står for en ny epoke i dansk landbrugs historie.

Her i landet findes mange både store og små slægtsgårde.

Som medlem af Dansk Slægtsgårdsforening vil jeg gerne fortælle lidt om Vadgården i Nørre Nebel og slægten her, som jeg er i familie med længere tilbage i tiden.

På grund af meget begrænset tid, er jeg nødt til kun at omtale én. Den mest kendte hed Chr. Vad, han overtog gården i 1847, og lagde nabogården samt jord fra andre ejendomme til Vadgården, og byggede hele gården om i 1851. Bygningerne står endnu med enkelte tilbygninger. Chr. Vad var storhandler med svin og stude m. m. og drev disse til de store markeder i Slesvig og Husum, og om den slags handel kan der læses mange steder. Derfor lidt mere om det personlige.

Handelsfolk dengang var næsten de eneste der kom ud blandt folk i landet, og de fik information om, hvad der foregik, i modsætning til så mange andre af datidens hjemmegående bønder.

Efter udskiftningen og bondefrigørelsen kom mange nye idéer frem, der udvikledes en ny slags bondefællesskab, såsom sparekasser og brandforsikringer, senere mejerier og slagterier.

Mange af disse handelsbønder stiftede bekendtskab med dette udi landet, og de var ofte initiativtagere til oprettelsen af sådanne foreninger på deres hjemegn. Det samme var Chr. Vad meget op-

taget af. Når han var hjemme på gården, holdt han også folkelige og kristelige møder i storstuen.

Chr. Vad og hans kone Sine havde ingen børn selv, derfor tog de to plejebørn – en dreng fra konens og en pige fra mandens familie. Senere skete det sensationelle, at disse to »søskende« blev gift med hinanden. Jeg ved ikke om det kunne tillades i dag, men de var jo ikke i biologisk slægtsskab med hinanden, og der var da heller ingen indvendinger ved ægteskabslysningen i kirken.

Forældrene havde dengang nogen indflydelse på de unges ægteskaber, og på den måde holdt de godt sammen på pengene. De »nye« kunne begge to blive på gården, som de overtog og drev i mange år, indtil deres søn overtog den.

Et sådant ægteskab har jeg aldrig hørt om andre steder.

Gården dengang var på 120 tdr. land, der var 3 karle, 3 piger og 3 kodrenge.

Der var mange af egnens piger og karle, der kunne lide at tjene hos Chr. Vad og Sine, for der skete lidt mere her end andre steder, også på grund af det lidt store folkehold.

Men unge mennesker ville jo også dengang gerne ud og se noget, og det var der lejlighed til her. F. eks. at komme med på en stude- eller svinedrift »sønderud« og komme til mange markeder.

Chr. Vad forlangte en del af sine folk og var meget nøjeregnende.

En søn fra »Skrumsagergård« i Sdr. Bork ved navn J. N. H. Skrumsager kom som 16-årig til »Vadgården«. Han var ikke sådan lige med det samme klar over hvordan man skulle tilfredsstille Chr. Vad i tjenesten. Derfor fik han af og til en lille opsang, når han f. eks. spildte for meget hø og halm på staldgangen og lignende.

En gang fik han det ansvarsfulde job, at skulle stå for en stude- drift, der skulle til Slesvig. Det har nok været tidligt på foråret, hvor studene kom lige fra et stillestående vinterophold i stalden,

Vadgården.

Foto o. 1938.

Gården har tilhørt slægten Vad siden 1805 og nuværende ejer – Carl Peter Jensen købte gården 7. juli 1938. Hans bedstemoder var født Vad.

Stuehus og avlslænger er bygget i 1851.

Vindmotoren og verandaen blev revet ned kort efter, at billedet var taget.

og kunne derfor af denne grund let blive ømme i »fødderne« af at gå så langt. Derfor fik Jørgen besked på at holde dem ude i rabatten, hvor der var blødere at gå. Men den ordre har han nok ikke efterkommet fuldt ud, for et par stude blev halte og måtte afhændes billigt undervejs. Sådan noget huede selvfølgelig ikke Chr. Vad, derfor fik han en ordentlig reprimande, da han vendte hjem.

Jørgen Skrumsagers far var selv handelsmand, han har nok syntes, at sønnen havde godt af at være i lære hos Chr. Vad. Han blev 2 år på Vadgården.

Jørgen Skrumsager kom senere på Rødding Højskole, blev gift med Kloppenborgs datter og blev ejer af slægtsgården »Bejstrupgård« ved Københoved. Han blev en kendt sønderjysk fører og foregangsmand.

Det fortælles, da Chr. Vad hørte dette, slog han hænderne sammen og sagde: »Nej, hvordan kunne man tænke, at sådan en skide

knægt, da kunne drive det til så meget, og blive sådan en mand!«

Udsendelsen sluttede med en kort omtale af Dansk Slægtsgårdsforening, hvor C. P. Jensen bl. a. sagde:

»Som medlem af Dansk Slægtsgårdsforening vil jeg gerne oplyse, at vi har en regionsafdeling her i Ribe og Ringkøbing amter med mange medlemmer, men vil gerne have flere.

Slægtsgårdsforeningen har et motto: »Lær af fortiden, lev i nutiden, virk for fremtiden.« Med et billigt kontingent og med interessante medlemsmøder og gårdbesøg byder vi Dem velkommen som medlem.«

Til sidst nævnte C. P. Jensen kredsbestyrelsesmedlemmerne i Ribe og Ringkøbing amter, for det var medens de to amter udgjorde en kreds.

OGN

Æslet på Brundlund

Af gårdejer Torp Friis Møller, Årslev

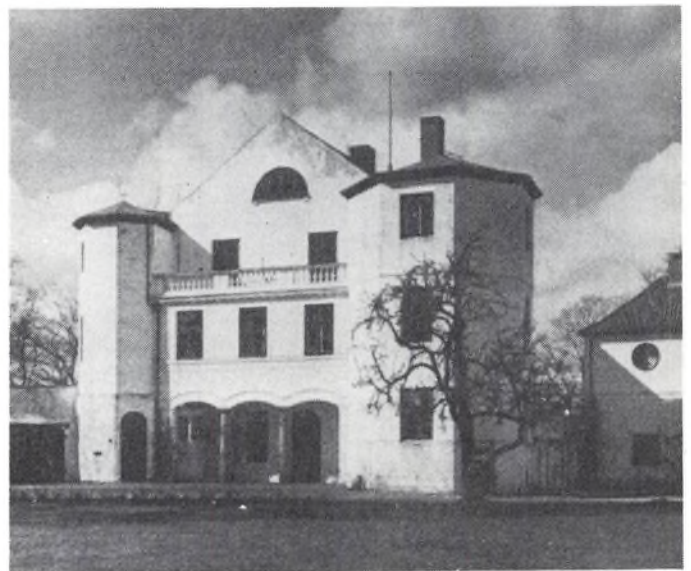
I denne beretning fortæller Torp Friis Møller om nogle af de landbohistoriske forhold, der specielt kendetegnede Åbenrå Amt, og om hvordan træhesten – æslet, blev sat på stald på Brundlund slot.

16 og 1700-tallets Aabenraa amt var kun lille i udstrækning, det var det oprindelige Brundlund len og omfattede kun de to herreder Sdr. Rangstrup og Rise, bestående af sognene Bedsted – Hellevad – Egvad – Østerløgum – Løjt – Rise – Hjorkær – (dele af Bjolderup) og Aabenraa landsogn, hertil kom også Varnæs, der tidligere havde været et selvstændigt birk og lå som en slags enklave, som egentlig oprindelig hørte under Sundeved. Brundlund slot blev jo som bekendt påbegyndt af dronning Margrethe d. 1. og nåede aldrig at blive færdig i den størrelse, der sandsynligvis oprindelig var påtænkt, idet pesten tog hende i 1412 om bord på sit skib på Flensborg fjord. Det lille ufærdige slot blev så op gennem århundrederne anvendt som amtmandsbolig, og det bliver det stadig.

Der er et særkende ved dette amt, at der her aldrig har været egentlig større godssamlinger, men kun et par mindre adelsgodser. Lidt optræk har der dog været, bl. a. lige før og efter reformationen, som for eks. omkring Rudebæk ved Hovslund og Høgebjerg på Løjtland og lidt omkring selve Brundlund. Senere opstod ret store gårde omkring Vilby ved Kassø og Risegård i Rise.

De sidste snarere af nød, og begge fik kun et meget kort forløb. Foruden en hel del selvejergårde var de fleste gårde i regelen arvefæstegårde under Hertug og Konge, dog havde enkelte gårde, spredt ud over sognene, et andet tilhørsforhold, enten under kirken eller klostre samt forskellige fjernere beliggende adelsgodser, hvortil man af afstandsmæssige grunde ikke normalt udførte egentlig hoveri. I tiden efter reformationen blev der foretaget en lang række mageskifter, så disse gårde overvejende også kom ind under landsherrerne. De kirkelige besiddelser blev sækulariserede (verdsliggjort) og samlet under et særskilt amt, som kaldtes Svabsted amt.

Mens adelen samlede sine jordbesiddelser sammen og dannede de store ladegårde med dertil oprettet arbejdsydelse i form af hoveri, gennemførte hertug og konge en helt anden jordpolitik. Disse bortfæstede gårdene til arvefæste til en meget lille fæsteafgift og hjemtog i stedet deres indtægter over de pålignende jordskatter, som iøvrigt var lige store, enten man var selvejer eller fæster, og for at sikre en bondestand, der var sikre skatteydere, indførte man en særlig arvelovgivning og forbød iøvrigt fæsterne at optage lån uden særlig tilladelse af amtmanden. Derfor har begrebet hoveriarbejde været så godt som ukendt i det gamle Aabenraa amt. I Aabenraa amt afskaffedes hoveriet i 1597 og her har aldrig været stavnsbånd. Kun i forbindelse med

datidens møllevang, de offentlige veje og vandløb og lidt i forbindelse med kirker og skoler, har der været tale om nogle arbejdsydelse, som dog ofte var afløst af penge. Ikke desto mindre måtte adskillige af amtets bønder alligevel stifte bekendtskab med det middelalderlige straffeinstrument – træhesten – som blev brugt ved forskellige lovovertrædelser. I Aabenraa amt stod træhesten eller – æslet, – som man i daglig tale kaldte den, på Brundlund slot.

I slutningen af 1700-tallet begyndte man dog at få lidt mere human retsopfattelse, og ved de store landboreformer omkring 1788 blev træhesten helt afskaffet som straffeinstrument. I takt

med bondens frigørelse var det allerede i begyndelsen af 1770'erne ved at være almindeligt i det øvrige land, at træhesten blev afskaffet, og her var det jo særligt Rewentlov'erne, som gik foran. Selv om Slesvig i tidligere tider på mange områder plejede at være foran, var det her ligesom brugen af dette middelalderlige torturinstrument holdt sig længere, end i det øvrige land. Den sidste bonde, der her i Aabenraa amt blev dømt til anbringelse på træhesten eller æslet på Brundlund, var fra Varnæs, og det skete netop i 1788. Om denne begivenhed kan jeg fortælle, at den mand, der blev dømt, antagelig har været min tip-3-oldefar, han var som nævnt fra Varnæs og hed Hans Jørgensen Fink (1728-1802).

Forhistorien er den, at Hans Jørgensen Fink i foråret 1788 havde været meget ubehersket og havde overfuset herredsfoged Bendix Bødeker på det groveste, og på anden måde været ulydig over for ham. Bødeker anmeldte sagen til amtmanden på Brundlund Leopold von Schmettau. Det endte med en retssag, hvor Fink på Brundlund slot den 15. maj blev idømt straf. Dommen lød på, at han i 3 dage skulle ride træhesten hver dag een time mellem 11 og 12 om formiddagen, foruden at han selv skulle betale omkostningerne.

I sin nød sendte Fink straks en ansøgning ind til kongen og gjorde rede for sagens sammenhæng, idet han samtidig bad om benådning for den strenge og umenneskelige straf. Det var imidlertid under den sindsyge Chr. d. 7., og da kronprinsen, den senere Frederik den 6., havde overtaget den reelle magt, tog han sig af affæren. Det var jo ham der i juni samme år ophævede stavnsbåndet, og i det hele taget havde bondens ve og vel på hjerte. Han havde også øre for denne bønsskrift, og den 24. oktober samme år udstedte han en kongelig ordre vedrørende denne sag. I denne ordre hedder det:

»Selv om overretten i Gottorp og vor kammerherre og amtmand von Schmettau i den afgivne beretning tilstrækkelig har retfærdiggjort det udstedte dekret og vist, at den anklagede vel har fortjent den omtalte i derværende amt ikke usædvanlige straf, så finder vi os dog foranlediget til at afskaffe æsels-ridningen, der ikke mere anvendes som straf i andre amter, og begyndelsen kan straks gøres i det foreliggende tilfælde. Straffen kan erstattes med fængsel på vand og brød.«

Denne kongelige ordre blev selvfølgelig straks efterkommet, og Hans Jørgensen Fink slap da for at ride på æslet, men da man anså hans forseelser overfor herredsfoged Bødeker for meget grove, idømtes han i stedet 14 dages fængsel på vand og brød. Men med udgangen af denne sag kom æslet på Brundlund endelig på pension.

Torp Friis Møller

Favørtilbud nr. 6 fra Landbohistorisk Selskab

Ryttergodskort

Landbohistorisk Selskab har ladet fremstille to Ryttergodskort i de originale farver, gengivet i målestoksforholdet 1:8000 mod originalkortets 1:4000.

Ryttergodskortene viser Trørød i Søllerød sogn, Københavns Amt og Eskildstrup i Lynge sogn, Sorø Amt.

De to kort er meget dekorative, men også et studie værd, da de viser, hvordan der så ud før landboreformerne så gennemgribende ændrede landskabet og landsbyerne.

Ryttergodskortene er resultatet af en storstilet opmåling, der blev sat igang ved en kabinetsordning af 7. marts 1768.

Det bestemtes, at Rentekammeret omgående skulle indrette 2 eller 3 opmålingskontorer og mindst knytte 12 beedigede og erfarne landmålere dertil. De skulle fordeles distriktvis på Sjælland, for så snart som muligt, at gå igang med opmålingen af et amt eller et distrikt.

Det interessante ved opmålingen og de deraf følgende kort er, at man ikke alene opmålte landbrugsjorden, men også skove, moser, heder o. s. v.

Antvorskov og Vordingborg Rytterdistrikter nåede at blive opmålet og enkelte områder i Nordsjælland, førend arbejdet blev standset i 1772. Når interessen for opmålingen af de to rytterdistrikter blev gennemført, var det fordi først Overskattedirektionen i 1768 og derefter Generallandvæsenskommissionen i 1770 indledte forsøg med landboreformer, der bl. a. omfattede udskiftning af landsbyfællesskabet, afskaffe/se af hoveriet og overdragelse af gårdene til arvelig besiddelse. På et tidspunkt i 1770 var der fremsat forslag om, at de to hovedgårdsmarker skulle udstykes til selvejergårde, og ikke sælges som herregårde.

OGN

Ryttergodskortet over Trørød er gengivet på bladets bagside.

Undertegnede medlem af Dansk Slægtsgårdsforening bestiller hermed

_____ stk. Trørød Ryttergodskort - 59 × 64 cm til favørpris 55 kr.

_____ stk. Eskildstrup Ryttergodskort 77,5 × 90,5 cm til favørpris 55 kr.

_____ sæt med Trørød og Eskildstrup Ryttergodskort til favørpris 95 kr

Priserne er excl. porto.

NAVN

ADRESSE

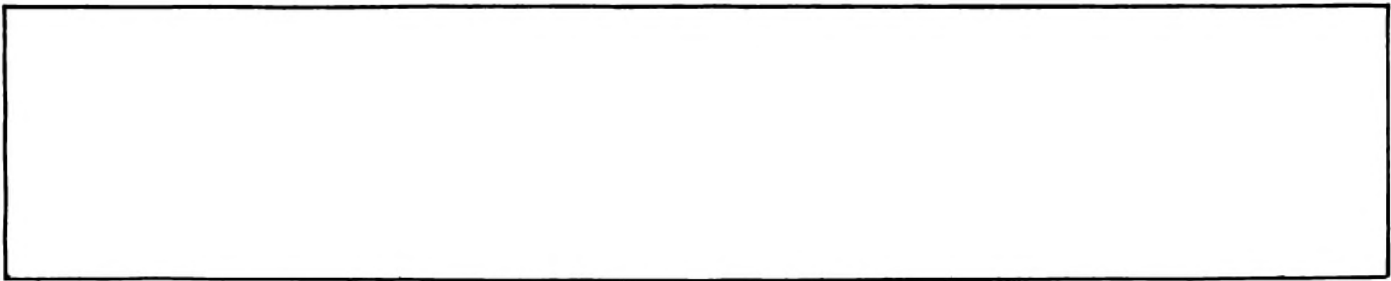
UNDERSKRIFT

Brevkort
Ufrankeret svarforsendelse

5
Sendes
ulfrankeret
Modtageren
betaler portoen

Landbohistorisk Selskab

Hestehaven 3
5260 Odense S

OVERDREVT

MAGLE MOSE

OVERDREVT

HOLTE BYES
MARRER

MARRER

CARTE
OVER
TRØRØDBYE
Beliggende i
SØLLERØD SOGN
SORRLUNDS HERRED
RIBENHAVNS AMT
Efter det
HØYLOVLIGE DANSKE
KAMMERETS ORDR
Fogjallet
af
Aar 1771
P. H. Dagebøl

FORKLARING
OVER
CARTE OG NENE
Sognehiel og ringen
Gredere
Bykiel
Vang
Sten Giede
Torensler
Eller mager
Riisgaard eller
Kuffede Graesser